

**בין יוסף ואחיו – רעות שהופכת לשנאה שהופכת כמעט לשפיכות דמים
לפרשת וישב**

בפיוט הנאמר ביום הכיפורים על עשרה הרוגי מלכות נאמר:
דינו משפט זה לאשורו, ואל תעותוהו בכזב לאמרו, כי אם הוציאנוהו לאמיתו ולאורו, כי
ימצא איש גונב נפש מאחיו מבני ישראל והתעמר בו ומכרו.
הם כענו לו: ומת הגנב ההוא, גם: איה אבותיכם אשר אחיהם מכרוהו, לאורחת ישמעאלים
סחרוהו, ובעד נעליים נתנוהו.
ואתם קבלו דין שמים עליכם, כי מימי אבותיכם לא נמצא ככם, ואם היו בחיים הייתי דנם
לפניכם, ואתם תשאו עוון אבותיכם.

מה שקורה בבית יעקב בין בניו, מביא את הלומד להתחבטויות מוסריות קשות. למרות ידיעתנו כי הסוף היה טוב, אבל יש הרגשה קשה עם ועד הבנת התהליך כולו.

"אלה תולדות יעקב - יוסף"

מדוע מזכיר רק את יוסף? 1

יוסף ואחיו אשר יזכיר. ואחז הכתוב דרך קצרה בשמותם, שכבר הזכירם למעלה. אבל אמר אלה תולדות יעקב – יוסף ואחיו אשר אירע להם ככה.
רמב"ן

מדוע נכתבה פרשה זו?

כל זה היה צריך משה רבינו לכתוב (יוסף ואחיו וגלגול ירידתם למצרים) שעל זה הוכיחם "בשבעים נפש ירדו אבותיך וכו'".
רשב"ם

מדוע מזכיר רק את יוסף?

והיכן הם עשרת השבטים? ורבותנו אמרו כי יכוון לומר שהוא העיקר. ומהם אמרו כי כמו שאירע לזה ארע לזה, זה נולד מהול וזה נולד מהול.

מדוע קיבל יעקב מקרה מצער זה? 1

יעקב גרם לעצמו בזה שביקש לישב בשלחה, קפץ עליו מכירת יוסף וצער. כי אין דבר רע בא מהאדון הטוב לכל ובפרט לידידו יעקב.

עד כמה חמור וקשה מקרה זה עם יוסף?

הגם שעברו על יעקב כמה מאורעות מום היותו נרדף על ידי עשו, לא יחשבו כולם כאין בערך מאורע זה של יוסף. וזהו "אלה" שפסל את הראשונות.

באמצעות יוסף (שזנם) היה קיום לכל תולדותיו.

אור החיים

מדוע קיבל יעקב מקרה מצער זה? 2

יעקב ביקש לישב בשלחה בארץ מגורי אביו במקום שאמר הקב"ה גם לאברהם וגם ליצחק "גור" לכן קפצה עליו רוגזו של יוסף. ואילו לא בטלה מיעקב ישיבה של מנוחה לא היו ימים אלו עולים לו למספר תשנה והיה מתאחר הקץ בהכרח.

מה היתה כוונתו של יעקב?

רצה יעקב לתקן מה שלא כיבד את אביו כל הימים הללו, על כן נתיישב בארץ מגורי אביו וחשב כי בזה יתוקן גם העבר. וביקש לישב בשלחה על כן קפצה עליו רוגזו של יוסף. לקבל עונש גם על הימים שלא היה אביו מכובד מבנו שהוא עיקר תולדות שלו. לכך נאמר: "אלה תולדות יעקב - יוסף".

הסיבה והעונש על יוסף גם בלי קשר ליעקב

רוגזו של יוסף – **חטאו של יוסף אשר בו הרגיו לאלוהים שהביא דיבתם רעה על אחיו**. איך שקוראין לאחיהם עבדים, עד שהיה הדין נותן של עבד נמכר יוסף. ואף אם יעקב לא היה מבקש לישב בשלוה מכל מקום היה עונש זה ראוי לבוא על יוסף.

קפצה עליו – **שהיה בן שבע עשרה ועדיין לא היה בר עונשין**. בכל אופן מיהר ה' ועשה את יוסף בר עונשין קודם זמנו.

העונש בא גם בגלל יעקב וגם בגלל יוסף

עונש על יוסף לא הספיק כי לא היה בר עונשין. וישיבתו של יעקב לבד גם כן לא יספיק להביא בעבור זה עונש על יוסף שלא חטא.

כלי יקר

איזה מעשה אבות סימן לבנים יש במעשי יעקב?

מאורעיו וילדי יום עליו אחר שישב שם. כי מאז שיצא מבית אביו היו ענייניו כמו קורות אבותינו בגלות ראשון. ומאז שחזר לארץ מגורי אביו היו קורותיו כמו שקרה לנו בבית שני וחורבנו וגלותו וגאולתו לקץ הימין.

ספורנו

מעשה יוסף

מה עשה יוסף?

היה עושה מעשה נערות, מתקן בשערו, מממשמש בעיניו כדי שיהיה נראה יפה. ורגיל אצל בני בלהה לפי שהיו אחיו מבזין אותן והוא מקרבם. כל רעה שהיה רואה באחיו בני לאה היה מגיד לאביו: שהיו אוכלין אבר מן החי. מזלזלין בבני השפחות לקרותן עבדים וחשודין על העריות.

מידה כנגד מידה ליוסף

ובשלושתן לקה. על איבר מן החי – וישחטו שער עיזים ולא אכלוהו חי. על דיבה שסיפר שקוראים להם עבדים נקרא והיה עבד בעצמו. על העריות – אשת פוטיפר.

מה סיפר יוסף?

כל מה שהיה יכול לדבר בהם רעה היה מספר.

רש"י

יוסף היה מנוצל על ידי בני השפחות

מדוע נמשך יוסף לבני השפחות?

בעבור היותו קטן שמוהו בני השפחות שמש להם. כי אם ישרת אחיו בני הגבירה לא היה דבר רע.

ראב"ע

נער – בגמטריא – שוטה.

בעל הטורים

מי שנא את יוסף? 1

נערותו ורגילותו ומשתאיו היו עם בני בלהה ובני זילפה ומתוך כך התחילו אחיו בני לאה לשנוא אותו.

רשב"ם

מה מלמד יוסף את אחיו ומה סיפר לאביו?

היה מנהיג ומורה אותם במלאכת מרעה הצאן. ומפני נערותו חטא להביא דיבת אחיו כי לא ניסה ולא התבונן לאחרית דבר. אף על פי שהיה אז משכיל מאוד ושהיה אחר כך מורה לזקני הדור.

דבתם רעה – באומרו לאביו שאחיו היו טועים ומפסידים בבלי דעת כראוי במלאכת המקנה שהיתה אז עיקר השתדלותם בקניית עושר ונכסים.

ספורנו

מדוע היה יוסף עם בני השפחות?

הוא עם בני בלהה ועם בני זלפה נשי אביו לא יפרד מהם בעבור נעירותו, **כי להם ציוה אביהם שישמרוהו וישרתוהו**. לא בני הגבירות והוא מביא מהם דיבה רעה אל אביהם ולכן ישנאוהו אלה ארבעה האחים.

מי שנא את יוסף? 2

ואחר כך אמר כי אביו אהבו ויראו האחים האחרים כי אותו אהב אביהם יותר מכולם ויקנאו בו וישנאוהו, **נמצא שנא מכולם בני הגבירות יקנאו בו למה יאהב אותו מהם והם בני גבירה כמוהו**. ובני השפחות אשר לא יקנאו בזה למעלתו עליהם, ישנאוהו בעבור היותו מביא דבתם רעה אל אביהם.

הראהו נער בהיותו בן שבע עשרה כי בעבור היותו קטן מכולם יקראוהו כן לומר כי לא היה מתחזק באחיו ויצטרך להיותו עם בני בלהה וזלפה מפני נעירותו. באונקלוס מבואר שהם גדלוהו כאב והם ישרתוהו.

רמב"ן

בן שבע עשרה – באמצעות הגעת הזמן היה בו צד התגברות אנושות להתגרות באחיו ולהביא דבתם רעה.

מה היתה טעותו של יוסף?

נחשדו אצלו בפרט זה – אכילת הצאן. נשי אביו – הוא היה חושב כן ולא זולתו (מחשיב את בלהה וזלפה לנשים ולא לשפחות) ונענש יוסף על הדבר איך יחשוד בצדיקים שיטעו בדבר.

הכיצד היו בני השפחות שותפין במכירת יוסף?

מצינו בשבטים שהיו יחד בעצה אחת במכירת יוסף ובכללם היו גם בני השפחות. אולי שגם בהם דיבר בפרט איסור אבר מן החי. או אפשר שנשאו פנים לששה בני הגבירה והסכימו לעצתם במכירתו הגם שהיה ליבם שלם עמו.

אור החיים

כיצד התיחסו האחים לבני השפחות וכיצד יוסף?

כל האחים בני הגבירות היו מזלזלים בבני השפחות לקרות אמותם פילגשים ושפחות ואת בניהם קראו עבדים. ויוסף לבד היה מתחבר אל בני בלהה וזלפה כי אמר שהם נשי אביו ממש. (ומשום זה זלזל ראובן בבלהה בחושבו שהיא פילגש ואינה אשתו על כן בלבד יצועו). ומכאן ראינו ברורה שכל בני הגבירות הוציאו דיבה על בני השפחות לקרותן עבדים. ואותה דיבה רעה הביא יוסף לאביו. כי היה להם לחוש לכבוד אביהם שלא לקרות לבניו עבדים. וחשב כי אביהם יתבע עלבונם.

אחיו היו רועים בכל ד' הדברים שנאמר בהם רועה (רעית צאן, גילוי עריות, מנהיג שררה – הולך לרעות את עצמו, אוכל מן הצאן). ויוסף הוציא את עצמו לרעית הצאן בלבד. בכל שלושת הדברים (חוץ מרעית צאן).

מדוע סיפר יוסף לאביו?

הפגיעה היא באביהם ולכן אמר יוסף לאביו.

כלי יקר

מדוע רצו האחים לפגוע ביוסף?

הטעם מה שהסכימו השבטים שבטי יה למכור את אחיהם ותחילה רצו לשפוך את דמו שבהכרח החזיקו אותו לרשע ואיש משחית עד שחשבו למצווה לבערו מן העולם. כי לא יתכן שבעבור קנאה קלת הערך על כותונת הפסים שעשה לו אביו נהפכו הצדיקים האלו מצוקי ארץ לחבר רוצחים וחיתו טרף. זאת יבארו לנו הכתובים האלה ללמד זכות על השבטים מצד אחד כי היה כונתם לשם שמים ועל כן לא מצאנו שנענשו על זה. וכל זה יגלה גם צדקת יוסף מצד שני כי ישטמוהו בעלי חיצים בלא פשע ועל כן ותשב באיתן קשתו.

מה עשה יוסף ומה היתה מידתו?

היה רועה ומנהיג בעת שהיו אחיו עסוקים ברעית הצאן והיה מוכיח אותם ביראת ה' ורעה אותם דעה והשכל. והגם שזה יתראה כאילו היה בו מידת הגאווה, ראינוהו שהיה עניו ביותר.

דיבת מי הובאה ליעקב ומדוע?

יוסף הביא את דיבת שני הצדדים מה שדיברו זה על זה. (אלה קראו עבדים ואלו ענו להם) "אל אביהם" - שיוכיחם אביהם ויעשה שלום ביניהם ויזהירם מזה. מצד יוסף היה כל זה עדות על צדקתו ומידותיו הטובות.

יוסף נהג מידותיו על פי עצת שכלו באורח טובים, שהיה נער ומשרת את אחיו הפחותים במדרגה. מצד ענות צדק ושפלות רוחו. בכל זאת גבה ליבו בדרכי ה' ולא נפל לבבו להורות חכמה ודעת גם לאחיו הגדולים אשר ראה כי צריכים לעצתו וללימודו. וכן כאשר שמע דיבתם זה על זה הגיד זאת לאביו מאהבתו אותם. וממידת האמת והשלום אשר מצאו קן בנפשו למען יוכיחם אביהם ויעשה עצת שלום ביניהם. אבל השבטים דנו כל זה לחובה. שמה שרועה אותם ומנהיגם בעצה הוא מגאווה וזדון ליבו. ומה שמשפיל את עצמו לפני בני השפחות הוא משפלות מידותיו ורוע תכונתו שהפחות ידבק בפחותים. ומה שמביא דיבתם אל אביו הוא מפני שרועה להשפילם בעיני אביו ושהוא מוציא דיבה ומשלח מדנים. מלבי"ם

מהם קשייו של יוסף?

רק עבודת היום של משלוח היד קרבה אותו אל אחיו בני לאה. אך נער לא היה איתם. חיי נעוריו ושאיפות נעוריו התפתחו עם בני השפחות הנקראים לא אחיו אלא בני נשי אביו. הרי לפנינו נער שאין לו אם ואחים. כל השאר גדלו בחברת אחים, תחת כנפי אם ובהשפעת אהבתה, אך יוסף היה בודד. האם נפטרה בילדותו והשאירה רק אותו. אצל אחיו הבוגרים לא מצא לו מקום ולכן נמשך אל בני השפחות, אולי גם מתוך שמץ של יהירות.

מהם התכונות של שליט שמתגלות ביוסף?

בנפשו של יוסף היה חבוי השליט שלעתיד. הוא היה מעט גאה ומעט יהיר. באופן טבעי התחבר אל בני השפחות שאולי נכנעו לו מעט, אולי החניפו לו מעט. אמנם אין מקום לניגודים כאלה בבית יהודי. רגש החובה וההשתעבדות המשותפת למטרה אלוהית אחת והעבודה המשותפת במילוי תפקיד זה, צריכים היו להשוות כל ניגוד. אולם האידיאל של הבית היהודי הינו רק תוצאה לחינוך התורה האלוהית והגורל היהודי.

רש"ר הירש

האחים ידעו שחלום יוסף צודק

נער – משמשים זה לזה.

"ויבא יוסף" – מי שמספר ליחיד אין מוכרח שיגיע לרעה.

ידוע שמלוכה הוא ברצון ובכבוד וממשלה הוא בעל כורחם. והנה יוכל להיות שלבסוף יגבר אליהם וימשול במ. אבל לא ציירו היאך יגיע שיקבלו מלכות שלו ברצון. וכי הוא חכם מהם? הבינו שזה לא אפשר שהרהר ביום שאביו יראה בטוב להמליכו עליו מפני חכמתו. ועל כן חלום צודק הוא. וגם כי הגיע החלום לפתרון כזה.

הנצי"ב

כיצד החשיב יוסף את אחיו וכיצד הם התייחסו אליו?

יוסף בצדקתו ובטוהר נפשו החזיק את אחיו לאוהבים וחשב שהם יפתרו חלומותיו לטובה. אבל האחים שלא יכלו לסבול דברו לשלום, כל שכן שחרה להם על דברו דברי אהבה כמחזיק אותם לידידים. ועל זה בעצמו הוסיפו עוד שנוא אותו גם בטרם ששמעו את החלום, כי חשבוהו לעז פנים שלא יבוש מלכסות שנואה במשאון בדברי אהבה ולא רצו לשמוע החלום כלל.

מה נלמד מהחלום?

בא החלום הזה ג' הודעות:

1. ששררת יוסף תבוא על ידי התבואה.
2. שתחילה יעמדו השבטים כנגד יוסף והוא יתחזק עליהם בכח.
3. שאחר כך יסכימו לשררתו ברצון טוב ונפש חפצה.

אמר יוסף שהחלום הוא דבר בטל וכן גם החלום הראשון אין בו ממש. ואם היה מספר זאת רק לאחרים, היה פועל בזה להסיר קנאתם. אבל סיפר זאת לאביו. מלבי"ם

תגובת יעקב

"וישראל אהב את יוסף מכל בניו כי בן זקונים הוא לו ועשה לו כתונת פסים"

למה גרמה כתונת הפסים?

כל זה גרם הקנאה.

רשב"ם

מדוע שנאו את יוסף ולא הוכיחו אותו?

הקדים לתת טעם למשטמתם של האחים לאח הקטן. אף על פי שהוציא דיבת אחיו לא היה דבר רע יוצא. כי היו האחים מתווכחים עמו ומוכיחים אותו וסרה קנאתם. אבל יעקב אהב את יוסף מכולן יחד וגם פרסם האהבה והודיעה על יד הכותונת והרי זה מגיד שידעו וידע אביהם שידעו. ומעתה בבוא השנאה לא היה לה תקוה לתקן ולשום שלום.

לצד שראו כי הוא אהוב מכולן לאביו אין מציאות להתווכח עמו, כי דבריו יצדיקו ולא דבריהם. וכיון שאינם יכולין להעמידו בתוכחת מגולה שיכלם על אשר עשהו ולא ישוב עוד בדבר הזה אין מציאות לחזור בו ולא יכלו דברו בקושי – לעשות באמצעות זה שלום.

אור החיים

מה סוד התנהגותו של יוסף בצורות שונות?

אהבו יעקב לפי שבהיותו אצלו היה מתנהג את עצמו כזקן ורגיל ופרקו נאה ולא ידע הנהגתו עם אחיו. היה לו בן זקונים ולא לאחיו.

מה סוד אהבת יעקב ליוסף?

בהיותו אצלם עשה מעשה נערות כמותם ובהיותו אצל אביו הזקן היה עושה מעשה זקנה. ואולי לא רצה לשנות מן המנהג וידע להתנהג עם הנערים ועם הזקנים. יוסף פנה לו ליעקב ונכסף לשמוע מפיו מה שלמד משם ועבר ועל כן אהבו.

מדוע עשה יעקב ליוסף כתונת פסים?

אחר שראובן בלבל יצועי אביו ניטלה ממנו הבכורה ועכשיו מסרה ליוסף. ועל שם זה עשה לו כתונת פסים. לפי שהעבודה בבכורות והיה הבכור כהן לאל עליון על כן עשה לכבוד ולתפארת כתונת זוהה דומה לבגדי כהונה.

"בן זקונים" – כאילו היה הוא הזקן והבכור שבכל בניו.

כלי יקר

מדוע עשה יעקב רק ליוסף כתונת פסים?

"בן זקונים"

1. נולד לעת זקנותו.

2. מדרך הזקנים לקחת הבן הצעיר שיעמוד לפניו לשמשו.

"כתונת פסים" – כי שאר האחים היו בשדה עם הצאן ולבשו כדרך הרועים. אבל הוא היה בבית לפני אביו והיה צריך ללבוש בגדי כבוד לכבוד אביו שזה מחביבות מצות כיבוד.

מלבי"ם

מה ראה יעקב ביוסף יותר מבשאר אחיו?

ראה בו דברים רוחניים, יוסף היה מציין בזה שיותר מטבע שאר הבנים היה משתווה לטבע אביו במידת החסד ואהבת השלום.

"פסים" – הגיעה עד פס ידו.

הנצי"ב

"פסים" – מעיל.

רשב"ם

מה מטרת הכתונת?

"כתונת פסים" – לאות שיהיה הוא המנהיג בבית ובשדה.

מהו עיקר טעמו של יעקב?

ובזה טעה יעקב לשנות לבן בין הבנים בעניין שיכירו אחיו את האהבה אשר בליבו.

ספורנו

מה ראה יעקב ביוסף?

למרות החולשות הנזכרות היתה אישיות נהדרת טמונה ביוסף. וישראל ראה בו בחיר בניו.

הוא ראה את עצמו חוזר וקם בדמותו, ראה את היורש לכל קניינו הרוחניים.

כיצד היה צריך יעקב לנהוג במעשי יוסף?

על יעקב היה לדחות את דיבתו. כשם שבדרך כלל ילד שעושים רק גורר אחריו תוצאות

קשות, בדברי ימי אבותינו ובקורות כל בית. דבר זה הובלט כל צורכו על ידי התוצאות המרות

שבאו בעקבותיו. הרי אלו חולשות החוזרות בנקל בחיי כל אדם, אך אינן אלא חולשות.

הניגודים הולידו זה את זה, אהבת האב גררה את שנאת האחים.

מדוע לא התייחסו האחים בידידות לידידות ששידר יוסף?

לא יכלו לסבול כאשר דיבר איתם בידידות. במקום שיש ידידות, שם אין מקפידים על כלום.

במקום שיש מתיחות שם מקפידים על הכל ודורשים לגנאי דוקא גינוני ידידות.

רש"ר הירש

מה רצה יעקב בפתרון החלום?

אביו רצה בצד אחד לפתור חלומו לטובה. ובצד אחר רצה שלא יקנאו בו אחיו. אביו גער בו

כאומר הנה חלמת דבר שאי אפשר להיות מג' צדדים.

1. האפשר שאב ישתחוה לבנו?

2. ואמך שכבר מתה?

3. ואחייך שהם רבים ועצומים ממך.

אמנם מה שחשב יעקב על ידי גערתו לשכך חמת אחיו היה בהפך כי קנאו בו אחיו. כי ראו שיש

איזה ממש בחלומות האלה. וחשבו שאביו רוצה להמליכו על אחיו בשימסור לו הבכורה והברכה.

מלבי"ם

לא היה רע בעיניו כל כך דבכל אדם מתקנא חוץ מבנו.

הנצי"ב

תגובת האחים לאהבת אביהם את יוסף

מהו השבח שיש בדברי האחים?

מתוך גנותם למדנו שבחם שלא דברו אחד בפה ואחד בלב.

רש"י

אפילו לשלום.

ראב"ע

עד כמה לא דיברו האחים עם יוסף?

אף על פי שהיו צריכים לדבר עמו בעניין הנהגת הבית ומרעה הצאן בהיותו מנהיג במצות

אביו לא יכלו לדבר עמו לשלום וריעות כמנהג אחים.

ספורנו

מה חשבו האחים על אהבת אביהם ליוסף?

אחיו דנו בזה וחשבו שאהבת אב לאחד מבניו בדרך געגועים אינה אהבה עצמית רק אהבה

גשמית. אבל הם חשבו שאוהבו אהבה עצמית שהרי לא יתכן שלא ימצא גם בהם ילד שעושים.

ולכן וישנאו אותו כי עד עתה רק אחד מן הבנים היה הלב והסגולה ויתר הבנים היו כקליפות.

ישמעאל נדחה מפני יצחק עשו נדחה מפני יעקב.

מהי מחשבת האחים בנסיון להרחיק את יוסף?

ולא ידעו השבטים שעתה יתנוצץ הענין האלוקי על מטה שלמה ושכל שבטי יה יהיו לב

וסגולה. וראו את אהבת אביהם ליוסף ובפרט שעשה לו כתונת פסים שמורה שרוצה ליחדו

לעבודת ה'. ולתת לו מעלת הבכורה. ובאשר נדמה להם שהוא איש גאה ואיש זדון משתרר עליהם ומוציא דיבה להבאיש ריחם בעיני אביהם. בפרט מה שראו בעניין החלומות כי חושב למלוך עליהם. ועל פי זה חשבו שהוא אם יצליח להטות לב אביו לכל זה יהיה סילון ממאיר לבית יעקב. לכן חשבו לכלות קוץ מכאיב מן הכרם לתועלת כללי. לא מקנאת איש מרעהו רק למען לא יחלל שרי קודש ויתן לחרם יעקב וישראל לגידופים.

מהי שנאה רגילה ומהי שנאה מתוך קנאה?

"לא יכלו דברו לשלום" – כי השנאה הרגילה תתקרר עת ידבר האויב דברי שלווה וריצוי. אבל השנאה שהיא על ידי קנאה וכל שכן על ידי מי שחושב כי הוא אורב לנפשו וכבודו ושהוא רשע למות. תגדל עוד על ידי דיבורו לשלום כאילו בפה חנף ישחית רעהו ובפיו שלום ידבר ובקרבו ישים אורבו.

מלבי"ם

מי שנא את יוסף ומדוע?

המה בני לאה שלא הביא דיבתם רעה אבל המה שנאוהו מפני הקנאה שחשבו שחושד אביהם שיוסף גדול מהם. משום הכי באה קנאה בליבם. לא סבלו דיבורו עמם לשלום דכסבורים היו שהוא שונא אותם גם כן אלא שמסתיר שנאתו וזה לא יכלו לסבול.

הנצי"ב

לא יכלו? יכלו גם יכלו!! אבל...

"ולא יכלו דברו לשלום" – יכולין היו אבל אינן רשאים כדי שלא יתאמתו כל דברי דיבה שהביא עליהם. ויאמר אביו כי מתוך שנאה דיבר כל זה, על כן לא היו רשאים לדבר בפני אביהם בדברים המביאים לידי שלום.

כלי יקר

מהי מטרת סיפור החלומות על ידי יוסף לאחיו?

1. סיפר להם החלומות כי נתכוון להודיע אותם כי מן השמים העלוהו למעלה. ומעשה יעקב היא בהסכמת עליונים ומזה יחדלו משנאו אותו.
2. או יכון להודיעם כי עדיין יצטרכו אליו ויבואו וישתחוו לו ואולי כי בידעם כן ירחיקו השנאה לבל ינקום מהם לעת יפלו לפניו, כי השבטים יכופו ראשם לגזרת אל עליון ולרצונו.
3. או יכוון לקרב הלבבות יחד.

יוסף חשב שבספרו חלומותיו להם ידונו בעצמם כי ליבו שלם עמהם כמשפט האחים האהובים. ולצד שקדמה שנאה וקנאה ננעלו שערי האהבה בליבם והיו דנים הכל להשתררות עליהם.

מדוע מבקש יוסף שישמעו את חלומותיו?

בתחילה אמר להם סתם חלום מעלה חלמתי. ולצד שלא היו רוצים לשמוע לו חלומו לצד שנאתם הפסיק בסיפור והיה מחלה פניהם לשמוע לו ואמר שמעו נא.

אור החיים

לא די שסיפר החלום כי גם אמר להם שמעו נא. כלומר הבינו את הוראת החלום ובזה הוסיף להטיל איבת אחיו עליו.

ספורנו

מהי תגובת האחים לסיפור החלום?

"המלוך תמלוך" – אנחנו נשימך מלך או אתה תמשול עלינו בחזקה?
ראב"ע

התהיה מלך עלינו או שלטון מושל בנו?

אונקלוס רמב"ן

מדוע מיהר יוסף לספר את החלום?

"נא" – עתה. ולא תאחרו לאחר זמן. אחר כדי שיקיים כי עיקר פתרון החלום הוא דוקא ביומו. לבל יחשבו אותו כי כבר הלך חכמיו וידידיו וסיפר להם החלום ופתרונו לטובה הגידו וכפי זה בטלה מחשבתו הטובה שחשב לקרב לבבות אחיו.

יתכן כי פותר אחד יפתור אחרת מחברו. ואין פותר שני מוציא מפתרון ראשון. **וחש יוסף שידונו אותו בזה ולכן אמר "נא" – עתה הוא מספר את הדבר ולא קודם סיפר לזולתו.**

אור החיים

מלכות וממשלה ליוסף?

רמז שמתחילה ימשול עליהם ואחר כך ימלוך. לפי שאין מלך בלא ריבוי עם ועכשיו היו מתי מספר. לומר שלא זו ממשלה שיהיה לי אלא אפילו מלכות יהיה לי. והם הפכו הדבר כי לא זו מלכות שלא יהיה לך כי אפילו ממשלה בעלמא לא יהיה לך בנו.

כלי יקר

נזכרו ג' שנאות:

1. **מתחילה שנאוהו על הבאת הדיבה. ומאז והלאה לא רצו לדבר עמו.**
2. **אחר כך סיפור החלום – "ויוסיפו עוד שנאו אותו" כי התחיל לדבר עמהם במקום שהם לא רצו לדבר עמו. שנאה זו היתה בלב ולא הרגיש בה יוסף לכן אמר בלשון נא בבקשה.**
3. **אז פתחו פיהם ואמרו "המלוך תמלוך" לפיכך הוסיפו שנאה. לא זו ששנאוהו על חלומותיו, אלא אפילו על דבריו שנאוהו כי רצה לדבר עימם בעל כורחם.**

כלי יקר

"על דבריו" – על דיבתם רעה שהיה מביא לאביהם.

רש"י

מהי הסכנה שראו האחים במעשה יוסף?

תחילה לא ייחסו האחים את החלום לעצמם, אך מששמעו את אביהם מפרש אותו כך, החלו גם הם להאמין בו וקינואו בו על העתיד הצפוי לו.

הן אין לנו עסק עם חבר שודדים ורוצחים אשר הנקל להם להרוג ולרצוח בעבור כתונת. גם לאחר מכן כאשר מצפון האחים התעורר במצוקת צרתם גם אז לא הוכיחו את עצמם על הפשע שביצעו ביוסף, אלא על קשיחות ליבם בלבד. על שאטמו אוזניהם משמוע את תחנוניו. את המעשה עצמו ראו לא כפשע, אלא כקשיות לב. מכאן שעלינו לשים לב גם לרמזים הקלים ביותר העלולים לבאר את כל זה מבחינה נפשית.

יחס האיבה החל הקנאה ועליה נתווספה שנאה. הם שנאו אותו שכן מתוך חלומותיו דימו להכיר את מחשבותיו ותוכניותיו. אך טרם יראו ממנו, שכן לא האמינו בהגשמתם. אך מששמעו את חלומי האחרון, שיעד לו הוד מלכות עליון עלי אדמות. לא רק מעלת שררה בחוג משפחתו, משראו היאך אביהם תפש את הדבר, היאך לא ראה בו חלום גרידא, אלא שמר את הדברים בליבו וצפה להגשמתם, אז חזרה הקנאה להתעורר בשנאה.

הם הלכו ונסתלקו. הדבר חדר למעמקי הכרתם. כי יוסף עלול לקפח את זכויותיהם ומשום כך נסתלקו והלכו, ואכן הרחיקו מאוד.

נראו כרועים את הצאן אך באמת רעו את עצמם. הם בקשו לשמור על עצמאותם, שראו אותה מקופחת על ידי דעתו של יעקב על מעמדו של יוסף בעתיד.

והנה אם המשפחה כולה מלוכדת כאיש אחד כלפי חוץ, בשעה שסכנה נשקפת לאחד מחבריה. קל וחומר שהיא מאוחדת בשעה שסכנה נשקפת לכבודה ועצמאותה מבפנים מאחד מחבריה, כך יכלו לחשוב. ומשום כך נסעו לשכם למקום עלילת האחוה, כדי להבשיל שם את ההחלטה שנראתה שוב נחוצה.

ואכן היתה סכנה נשקפת לעתידם אם מעמדו של יוסף עתיד להיות כפי שראו אותו בעיני רוחם. בני דודיהם בשעיר אדום כבר היו משועבדים לאלופים ומלכים. בניגוד למלכות זו המשפילה את כבוד האדם והופכת אותו ללבנה לבניין הכבוד של היחיד. הרי בניגוד אליה על משפחת אברהם לייסד חברה אנושית בה יבואו לידי ביטוי אצילות אנושית וכבוד אנושי על יסוד החופש והשוויון. בה ישלוט על כולם בשווה רק התפקיד המשותף – לשמור דרך ה' לעשות צדקה ומשפט.

מה יהיה על עתידם ועתיד האנושות כולה אם גם הם ייאסרו באזיקי תאוות הכבוד של יחיד?

רש"ר הירש

החלומות

מדוע שנאו אותו על דבריו?

החלומות הולכים אחר הפה לפני השינה. לכן שנאוהו על דבריו שבפה או על דברים שבלב. כלי יקר

גערת האב

מה גרם סיפור החלום ליעקב?

מדוע הגיב כך יעקב בגלוי?

לפי שהיה מטיל שנאה עליו. יעקב נתכוין להוציא הדבר מלב בניו שלא יקניאוהו. היה ממתין ומצפה מתי יבוא. רש"י

מה רצה יוסף בליבו בסיפור החלומות?

"חלומותיו" – פרטי החלום שסיפר כמיחל שיתקיימו בו.

"דבריו" – שאמר שמעו נא להעירם שיתנו לב להבין הוראת החלום.

ספורנו

איזו מידה רואים האחים ביוסף המספר את החלומות?

אין זה כי אם רוע לב שתחשוב למלוך עלינו ורעיונך על משכבך סליקו.

ספורנו

אפילו אמו היתה קיימת היה אומר להוכיחו. כשבאה לו הבשורה לא האמין לבניו שהוא חי אבל כשראה את העגלות האמין על החלומות שמוכיחין שסופו להיות מושל. והעגלות על ידי מלכות וממשלה באות.

רשב"ם

מה הוסיף החלום השני?

בחלום השני הסירו הספק שהיה להם בחלום הראשון שהרי לא עלה על דעתו להשתרר על אביו ואין זה אלא הודעה משמים. ולזה נכנסה בהם קנאה.

אור החיים

על מה שנאו את יוסף?

היו שונאים אותו על החלומות וגם על הסיפור שהוא מספר אותו להם כמתהלל.

רמב"ן

מדוע גער יעקב ביוסף?

מה תוכן גערתו?

אביו גער בו לשכך חמתם מעליו. מה החלום הזה אינו כלום שתגידנו כי אינם אלא דברים בטלים. איך נשאלך לבך לחלום החלום הזה. אין זה כי אם גובה לב ונעזרות שיעלו דברים כאלו על לבך.

רמב"ן

מה הוסיף סיפור החלום ליחסי האחים?

על ידי מעשיו ומחשבותיו אשר התעסק בהשתררות על האחים הוא הסובב לחלום כל מן דין. הוא אינו מעלימו והוא מבקש לקיימו במה שמספרו ומבקש פתרונו הרי זה מגיד כי חפץ הוא למשול באחיו ודבר זה יכפיל השנאה בהפלגה.

איזה צביעות חשבו האחים ביוסף?

מדבר עמהם כרע כאח ולבבו חורש און להם ולזה תגדל השנאה, שאינו מתבייש לדבר לאחיו הגדולים ממנו פנים בפנים שימלוך עליהם. וזה יגיד גובה ליבו בפשטות מדבר גדולות וחושב כי הדבר פשוט עד גדר שלא יקפידו ולזה גדלה שנאתם.

אור החיים

מדוע גער יעקב ביוסף?

גערת האב להסיר קנאת האחים וסתר החלום בקושית "אני ואמך", כי המניעה המוחלטת היא.

החלום לא יתכן שיתגשם

כי לא יעלה על הדעת כי בני יעקב תשיגם הגדולה מהאומות. אלא דווקא מאביהם. ומעתה אין מציאות כי ישתחוהו לו אביו ומימילא סיפר החלום בפני האחים ולבבו לא כן יחשוב. אור החיים

מה למדו האחים מהחלום השני יותר מן הראשון?

בחלום זה הסירו הספק שהיה להם בחלום הראשון. כי בוודאי לא חשב ולא עלה על דעתו להשתרר על אביו ואין זה אלא הודעת דברים מהשמים, ולכן נכנסה בהם קנאה. אור החיים

שליחת יוסף לאחיו – בשכם

מדוע לא חשש יעקב לשלוח את יוסף?

לכה אצל אחיך ואם אתה חושש לשנאתם הנני מלווהך ושולחך בדבר מצוה שתלך בשליחותי ושלוחי מצוה אינם ניזוקים. לא עלה על דעת יעקב שכל כך ישנאוהו בגדר שלא יציל מידם שליחות מצוה. אם כן למה נמכר יוסף לעבד? מדוע מה שקרה ליוסף אינו רע?

אלא שזנק שתכליתו הטבה ומעלה גדולה אינו חשוב נזק.

אביו שלחו לשכם והוא לא מצאם והלך לחזר אחריהם במקום אחר הרי הוא שליח מעצמו ולא שליח מצוה. יעקב ייחד לו מקום כי צפה שבמקום אחר יקראנו אסון. ויוסף חשב שאין הדברים בדיוק שייחד לו מקום. וה' גילגל גלגולים לעשות אשר זמם לעשות. אור החיים

מדוע לא חשש יוסף?

חשב יוסף כי על קנאת כתונת לא יהרגוהו כמו שהרג קין את הבל על עסקי השדה. לכן כתוב כאן השדה. טבע הקנאה

שטבע הקנאה מחייבת שעל דבר מועט יקום איש על רעהו ורצחו נפש.

כלי יקר

גדלותו של יוסף בקיום השליחות 1

לומר כי היה מרחק רב מהם ולכן עשו עמו רעה כי רחוקים היו מאביהם. ולהגיד כי יוסף לכבוד אביו נתאמץ ללכת אחריהם אל מקום רחוק ולא אמר איך אלך והם שונאים אותי. רמב"ן

גדלותו של יוסף בקיום השליחות 2

להגיד חשיבותו של יוסף נכתב זה שלא רצה לחזור לאביו כשלא מצאם בשכם, אלא בקשם עד שמצאם. ואף על פי שהיה יודע שמתקנאים בו, הלך ובקשם. רשב"ם

גדלותו של יוסף בקיום השליחות 3

להגיד כי הוא תועה מן הדרך ולא היה יודע אנה ילך ונכנס בשדה. ויאריך בזה להגיד כי סיבות רבות באו אליו שהיה ראוי לחזור לו. אבל הכל סבל לכבוד אביו. ולהודיענו עוד כי הגזרה אמת והתריצות שקר. כי זימן לו הקב"ה מורה דרך שלא מדעתו להביאו בידם. להודיענו כי עצת ה' היא תקום. רמב"ן

מה מנסה יעקב לתקן וכיצד נענה יוסף?

יעקב חש בקרע שבין יוסף ואחיו, אין הוא רוצה שיתרחב. ויחד עם זה הוא רוצה להעמיד במבחן את רגש האחוה שבלבו. תחילה אין הוא נותן לו כל תפקיד ואומר רק זאת: מוטב שאשלח אותך אל מקניהם, מוטב שתהיה איתם. יוסף מוכן מיד, הן נפשו טהורה, לבו נקי מתאות שררה ושלטון.

רש"ר הירש

מדוע הלכו האחים לשכם?

הלכו לרעות במקום סכנה כדי שיגזלו את הצאן ולא היה אכפת להם להפסיד, העקר שיוסף יפסיד חלקו.

מהי סיבת השליחות של יעקב וסיבת השליחות של יוסף?

לכן שלח אביו לראות את שלום הצאן, אבל יוסף הלך לראות את שלום אחיו. כלי יקר

לא היה כאן דרך הטבע, יש כאן כיוון דרך אלוהי

למען התרחק ממנו ומנכליו ודבתו התרחקו לרעות צאן אביהם בשכם רחוק מבית אביו. ובטחו שאביו לא ישלחנו לשם שהוא מקום סכנה וגם שאם יהרגוהו שמא יתלה אביו שהעמים יושבי הערים הרגוהו משנאתם את יעקב.

מדרכ הטבע לא היה ראוי שיעקב ילד שעשועים למקום סכנה.

וסיבב ה' שיהיה בכבוד כי עין ה' על יראיו שהגם שאם היה נמשך בשלשלאות היה נעשה התכלית הכללי שירד יעקב מצרים. אבל השגיח ה' שיהיה זה בכבוד על ידי יוסף ולא על ידי שבי ומאסר, שזה מחסדי ה' על יראיו.

מלבי"ם

מדוע לא נשלח שליח אחר?

דיעקב אבינו אם רצה לדעת שלום בניו וכי לא היה לו עבד לשלוח אלא ירא מפני הסכנה גם על העבד. אבל על יוסף היה בטוח על צדקתו שלא יפגע בו אדם רע.

והנה יעקב ידע בכל בניו שהמה צדיקים אבל ירא שהמה אינם בעלי גמילות חסדים כל כך בזה שהוציא יוסף דיבה רעה. ובזה שראה ששונאים את יוסף מקנאה וכל זה חסרון במידת גמילות חסדים הוא. על כן ירא שלא יפגעו בהם רעת בני האדם. מה שאין כן יוסף שהיה באמת בעל גמילות חסדים להפליא.

וגם ראה יעקב זאת שהוא אוהב את אחיו, אף על גב שהמה שונאים אותו. על כן חשב למשפט שאין לו לירא עליו.

הנצי"ב

מכירת יוסף

מדוע נסעו האחים מכאן?

"נסעו מזה" – הסיעו עצמן מן האחוה.

"דויתנה" – לבקש לך נכלי מיתות שימיתוך בהם. רש"י

דברי המלאך לא הובנו על ידי יוסף

המלאך אמר לשון המתפרש לשני פנים. ושניהם אמת. והוא לא הבין הנסתר בו והלך אחר הנגלה ממנו.

רמב"ן

מה רצה המלאך?

"אחר אחיו" – אחר העמדתם במצב אחיו. המלאך נתכוון להרבות שכרו כשילך אחר האחוה, כאשר כן עשה.

מה היה מותר למלאך לומר?

המלאך ידע שאין דבריו מבטלים העניין (הירידה למצרים) אלא יש בהם הרווחת זכות של יוסף. ואולי כי באמצעות דבר זה השלים ה' גדישת סאה גדולה וכבוד אשר השיג אחר כך במצרים.

אור החיים

"ויתנכלו" – נתמלאו נכליות וערמומיות עליו.

רשב"ם

מה חשבו האחים כשראו את יוסף?

חשבו את יוסף בליבם נוכל להמית ושבא אליהם לא לדרוש שלומם, אלא למצוא עליהם עלילה או להתטיאם כדי שיקללם אביהם או יענישם האל יתברך. וישאר הוא לבדו ברוך מבנים.

מעשי האחים לא הורידו ממדרגתם

ובזה הודיע מה' היה למו בהיות כולם צדיקים גמורים עד שהיו שמותם לפני ה' לזכרון איך נועצו לב יחדיו להרוג את אחיהם או למוכרו ולא נחמו על הרעה. כי גם כשאמרו "אבל אשמים אנחנו על אחינו" לא אמרו שתהיה על אשמתם על מכירתו או מיתתו. אלא על אכזריותם בהתחננו.

והנה הגיד הכתוב כי ציירו בליבם וחשבו את יוסף לנוכל ומתנקש בנפשם להמיתם בעולם הזה או בעולם הבא או בשניהם. והתורה אמרה הבא להורגך השכם להורגו.

ספורנו

היו שני שלבים בנסיון הפגיעה ביוסף

היו חושבים להמית אותו בנכליהם אשר יתנכלו בטרם יקרב אליהם ולא יצטרכו לשפוך דמו בידיהם. ואולי עשו כן ולא עלתה בידם. וכאשר ראו כי קרב אליהם ולא יכלו להמיתו בנכליהם אמרו איש אל אחיו "הנה בעל החלומות הלזה בא" – ועתה נהרגנו אנחנו. רמב"ן

"מרחוק" – מריחוק הלבבות. שלא ראוהו כראית אחים לאחיהם, אלא כאיש מרחוק מהם. אור החיים

מה חשבו האחים על מטרת חלומות יוסף?

"בעל החלומות" – שסיפר לנו את החלומות להקציפנו כדי שנתקומם עליו ונחטא לאל יתברך, או לאבינו, או לשניהם ונאבד.

ספורנו

מהיכן נטלו האחים היתר להמית את יוסף?

בשעה שקרב אליהם תיארוהו לעצמם כאדם המסכן את ענייניהם העיקריים והקדושים ביותר – עד להמיתו. עד שראו את עצמם זכאים להמיתו. רש"ר הירש

הזדרזו והסכימו להורגו. "חיה רעה" – פן יקצוף ויקלל אותנו.

"חלומותיו" – אז נראה שיהיו החלומות שקר, כי יעלו בתוהו ויבדו בלא קיום.

ספורנו

איזו בדיקת אימות החלומות עושים האחים?

נראה אחרי מותו אם נשתחוה לו.

כי אם יצילוהו מידנו מלוך ימלוך עלינו. רוח הקודש אומרת, דבר מי יקום ממני או מהם. רמב"ן

האחים רוצים לפגוע ביוסף במהירות וללא להתחייב בדיני אדם

לשון זריזות ומהירות אשר לא יכלו לסבול עד שיגיע עליהם. לא עכבו אלא תיכף ומיד כאשר בא, עשו מה שעשו.

נהרגנו יחד שבזה יהיו פטורים מדיני אדם.

אור החיים

מה חשבו האחים על סיבת בואו של יוסף אליהם?

אמרו, לא בא לראות שלום אחיו רק מצד שהוא בעל החלומות שחלם שישתרר עלינו בשדה, לכן בא אל השדה למלאות חלומו. מלב"ם

דברי ראובן

מדוע מתערב ראובן?

רוח הקודש מעידה על ראובן שלא אמר זאת אלא להציל אותו שיבוא הוא ויעלנו משם. אמר אני הבכור גדול שבכולם לא יתלה הסרחון אלא בי.

רש"י

"ויצילהו" – שלא נהרג.

רשב"ם

ראובן אמר הרבה וקיבלו ממנו מעט

דברים אחרים אמר להם ראובן שלא קבלו ממנו.

רמב"ן

מהי זכותו של יוסף?

הבור היה ריק לא היה מים כי לא יטביעוהו, אם היו נחשים ועקרבים לא יזיקוהו.

ליוסף היה הדבר ברור שנעשה לו נס גדול ושהוא צדיק גמור וידעו כי זכותו תצילנו מכל רע.

הבור ריק אין בו מים בגלל שגם אם היו בו מעט מים יקרא ריק.

רמב"ן

מדוע רוצים האחים לתלות את מותו של יוסף בחיות?

כששילכוהו בבור מן הסתם חולדה וברדלס המצויים בבורות יאכלוהו ובזה נוכל לומר חיה רעה אכלתהו, לא שיאמרו חיה רעה הרגתו ובזה אין מוציאים מפיהם דבר שקר.

כיצד מצאו האחים היתר להרוג את אחיהם?

ואם תאמר על מי סמכו שבטי יה להרוג את הנפש ומה גם אם נפש צדיק אחיהם. והגם שיעצו להרוג אותו בדרך שאינם חייבים. אף על פי כן אינן פטורים מדיני שמים וה' יבוא במשפט? אולי דנו האחים דין עד זומם שהרי הביא דיבתם שיחייבוהו מיתה על עדותו. על כל אחת ממה שאמר (אבר מן החי, גילוי עריות) בני נח מתחייבים מיתה. ובן נח נהרג על פי עד אחד בלי עדים ובלי התראה. ודנו עד זומם ופטורים מדיני שמים. אלא שלצד דיני אדם אינם פטורים כי אין להם הזמה.

ואולי שרמזו בדבריהם שיעשו תשובה לבסוף ואין לך דבר שעומד מפני התשובה.

נתכוונו להוכיח כי דיבר שקר בחלומותיו.

מה ההבדל בין הבחירה של האדם לחיה?

"ויצילהו" – לפי שהאדם בעל בחירה ורצון ויכול להרוג מי שלא נתחייב מיתה. מה שאין כן חיות רעות לא יפגעו באדם אם לא יתחייב מיתה לשמים.

טעמו היה כמוס עמו כי ידע נאמנה כי חית השדה השלמה לו ולא יריעו ולא ישחיתו הנחשים והעקרבים בזרע יעקב. גם לא יעכבנו שם למות ברעב שתיכף חזר אליו להוציאו מן הבור.

אור החיים

מהו הגורם בדברי ראובן שמרתיע את האחים?

יחסו של ראובן אל שאר האחים כפי שמתגלה במאורע זה מעורר ספקות. נראה שהיה איתם רק במקרה, שכן מיד אחר כך התרחק שוב ולא היה נוכח בשעת ההתפתחות המכרעת. לא נכנו נפש – הרי כאן החלטה גמורה. מחשבה זו שהעליתם זה עתה לא נבצע, אני כבכור איני סובל את הדבר.

מדוע חושש ראובן?

מתוך שלא עמד בכוח מספיק נגד המעשה, הוא התחיל במצווה ולא גמר אותה. אך מניין תשות כח זו, הרי הוא היה הבכור? אולי מפני שגם הוא לא היה נקי מכל עוון. עדיין לחצה עליו הכרת חטאו, הכרת חולשתו הוא, נטלה ממנו את הכח לעמידה תקיפה יותר. שני בכורים היו בבית יעקב, ראובן ויוסף, ויוסף היה מהאישה העיקרית. מטבע הדברים שהחשד יפול על ראובן תחילה. משום כך התרחק, משום כך נתיירא עתה שלא ינדו אותו. ואכן בסופו של דבר חששותיו נראו מוצדקים, הבכורה ניטלה מראובן וניתנה ליוסף. רש"ר הירש

מהי האסטרטגיה של ראובן?

מתחילה בא ראובן בקול רעש גדול ומדבר אל עצמו, היולא תהיה לא נכנו נפש. ואחר שהבינו שלא יוכל להלוך נגד רוחו ודעתו של ראובן הוסיף לדבר אליהם בנחת והסביר להם מדוע בא בחזקה נגדם. דבאמת היה בדעת ראובן שלא להאשים את יוסף על חלומותיו ועל דבריו שנראה שאינם מהוגנים. שכל זה מעשה ילדות ולכן קרא אותו בלשון הילד איננו. אבל לא היה יכול ראובן להוציא מלבבם האשם על כן הפיס דעתם בדברים הללו. הנצי"ב

הפשטת הכתונת

מה רצו האחים בהסרת כתונת יוסף?

כיצד נותר יוסף?

האחים לעולם לא רצו להפשיטו לחלוטין ולהניחו ערום, אלא להסיר מעליו כתונת הפסים שבה היתה הקנאה בו. ומודיע הכתוב כי כשהסירו כתונת הפסים ברוב הכעס והשנאה לא דקדקו להסיר אותה במיתון ובנחת רוח, אלא בשנאה גדולה ובכל כך אכזריות עד שהסירו עמה גם הכתונת שהיא החלוק. לא נשאר כי אם גופו של יוסף ערום כי הסירו את כתונתו שהיא החלוק עם כתונת הפסים כשהסירו מעליו בלא כוונה. אור החיים

כיצד התכוונן יוסף לשמירה על כתונת הפסים?

1. יוסף בלכתו אל אחיו היה מתיירא פן יגזלו אחיו ממנו את כתונת הפסים. על כן עשה מעשה נערות והלך ותפר וחיבר את כתונת הפסים אל סתם חלוקו כי אמר מסתמא לא יציגוהו ערום וכולי האי לא חשדם. על כן הפשיטו המה גם את חלוקו אגב כתונת הפסים. 2. יש אומרים כי יוסף החליף כתונתו והלביש כתונת פסים על גופו ממש וסתם חלוקו למעלה כדי להעלים מן אחיו הכתונת פסים. לכן הפשיטו תחילה סתם כתונת מלמעלה ואחר כך כתונת הפסים אשר על גופו ממש. כלי יקר

אמרו לו שיפשוט אותה בעצמו והנה הערימוהו והשליכוהו ערום אל הבור. ראב"ע

מדוע מוזכר הפשטת הכתונת?

לא הזכירה (כתונת הפסים) אלא לרמוז לך שהיא גרמה תחילת השנאה. רשב"ם

מדוע נטלו את הכתונת לפני שחיטת השעיר?

בשביל שהיתה הכתונת מושלכת בארץ במקום שהפשיטו אותה מעליו ולא רצו להשתמש בה כלל למען לא תהיה להם למזכיר עוון או צער. עתה ראו בעצה והלכו ולקחו את הכתונת קודם ששחטו השעיר שאם ישחטו תחילה ואחר כך ילכו ליקח הלא בין כה וכה יבלע הדם בארץ. משום הכי לקחו תחילה את הכתונת. והנה הנהוג היה כשהיה איש המעלה אשם והגיע לעונש גופו, אזי מסירים תחילה ממנו את המעלה שלו. ורעה עינם לראות הכתונת עליו וגם כי נדרש היה להביאה לאביהם. הנצי"ב

סעודת האחים

הכיצד יכלו האחים לשבת ולאכול 1

שלא היה כל זה בעיניהם תקלה או מכשול שמנעם מלקבוע סעודתם וזה קרה להם מפני שחשבו את יוסף לרודף שכל הקודם להורגו – זכה. ספורנו

הכיצד יכלו האחים לשבת ולאכול 2

גם הם משישבו לאכול לא מצאו מנוחה לנפשם הם הביטו אל עבר הבור. רש"ר הירש

הכיצד יכלו האחים לשבת ולאכול 3

מספר זה לאות שהיו צדיקים בעיניהם בדבר הזה, כי חשבו את יוסף כסילון ממאיר ומשחית בבית יעקב. מלבי"ם

לאן הסתכלו האחים בשעת האכילה?

מספר הכתוב בשבחם של שבטי יה שגם בכל חמתם ופעולתם לרעה ליוסף מכל מקום לא יכלו לישב במנוחה מרוב התפעלות על המקרה שבא לידם ועל החמלה, שהרי בכה והתחנן להם. על כן גם בשעה שישבו לאכול וידוע ששיבתם היתה על הארץ כמנהג המדינה ואם כן אי אפשר לראות מרחוק. אבל המה נשאו עיניהם וראו מרחוק. והיינו משום שעמדו בתוך האכילה כמשתאה לראות דבר מה יסכן להם לאתו מעשה. הנצי"ב

עצת יהודה

מדוע אין כאן נקמה?

"מה בצע" – מה התועלת, כי הנקמה תכוון אחת משתים:

1. אם לשלם לעושי רע – ואם נהרוג את אחינו נשלם רעה גם לעצמנו כי יכאב לבנו על מיתתו ועל אכזריותנו נגדו.
2. אם להפחיד את הנשואים שישמעו ויראו מלהזיק אותנו, גם זה המון מהתועלת לא נשיג כי נעלים את מיתתו.

"נמכרנו" – ונשלם לו מידה כנגד מידה שיהיה עבד תמורת מה שחשב להשתרר עלינו. ספורנו

מה ההבדל בין הצעת ראובן להצעת יהודה?

ראובן הציע שנשליך לבור ושם ימות, שאין עונש הגורם כעונש השופך דם. יהודה אמר שזה יחשב לנו לרציחה כאילו אנחנו הרגנוהו. רמב"ן

עוד סיבה מדוע נתרצו האחים להצעת יהודה

אחר שהפילוהו כל כך וביזוהו בערום ובהשלכתו לבור. נח קצת רוגזם ונתרצו בעצת יהודה. וחשבו שימכר לעבדות עולם. אור החיים

מהי עצת יהודה?

והיה עצת יהודה באופן זה שהם ילכו ויתרחקו מכאן. וכאשר יעברו הישמעאלים ויראו איש מושלך בבור, יחשבו שהוא איש מחויב מיתה ויוציאוהו ויקחוהו לעבד כמו שהיה המנהג אז. ובזה יהיה עבד בלא פעולתנו. קבלו אחיו את דברי יהודה והלכו ממקום הזה. אמר שאין זו פשרה שלא לשפוך דם בידים אלא להשליכו אל הבור וימות תחתיו, סוף סוף אנו הורגים אותו.

האחים כשראו שמשכו אותו מהבור שמחו בזה כי נעשו רצונם בלי אמצעות עצמם. ואילו לא דיבר יהודה כך, לא היו מניחים למשוך ולמכור. אלא הניחוהו בבור עד שמת. אבל משהחלט אצלם לעשות כן היה להם לנחת כשנעשה על ידי המדינים.
הנצי"ב

לאחר המכירה

מה חשבו האחים על מקום המצאו של יוסף לאחר המכירה?

יכלו האחים לצפות שיוסף יישאר איתם אחרי שנמכר לידיהם ואיתם ישוב למולדתם – לערב – אחרי שימכרו את בשמיהם במצרים.

האחים בקשו למכור את יוסף לישמעאלים אך הסוחרים הקדימו אותם משכו את יוסף מן הבור ומכרוהו לישמעאלים. מכל מקום היו האחים סבורים שהוא נמצא בידי ישמעאלים ואיתם חזר למולדתם. **בהשגחה מיוחדת שלא עלתה על דעתם כלל הוא נמכר בכל זאת במצרים אך למרות זאת נתלית המכירה בצוואר האחים. שכן היא נעשתה ברוחם ובהסכמתם האילמת.**
היה בידם למחות ולא מיחו ועיכבו.

רש"ר הירש

מהם השיקולים למכירת יוסף לישמעאלים?

הישמעאלים לא רצו לקנות, רק כשראו שיש מדיינים הסכימו לקנות. **האחים רצו למכור לישמעאלים כי הם אחי יצחק.**

אם להרויח את חלק הבכורה והרי אם נעלים מיתתו לא נרוויח. אבל אם נמכור לעבד, הרי אבינו יחלק חלק הבכורה.

כלי יקר

מי קנה ועל פי מי?

הישמעאלים לא רצו לקנות את יוסף אבל בהגיעו המדיינים שהיו סוחרים שמכירים כל מין סחורה אשר תזדמן לקנותה להרווחה. הסוחר אינו בעל הכיס אלא בעל הידיעה וההכר, ובעל הכיס יקנה על פיו. ואז קנו אותו הישמעאלים.

אור החיים

מדוע היתה עיסקה סיבובית, ומה המסר לדורות?

לישמעאלים עשו את המכר בעד המדיינים הסוחרים. **ולא רצו לדבר עם הסוחרים פן יכירום בשבתם לפעמים בעיירות למכור. אבל דברו עם בעלי הגמלים שאינם מתערבים בעיירות,** אבל עוברים בהם דרך העברה בלבד. אבל הקונים היו המדיינים הסוחרים.

וכן קרה לאבותינו בבית שני שמכרו קצתם את קצתם ביד הרומיים, בפרט כשצרו מלכי בית חשמונאי זה על זה. כמו שהיה העניין במכירת יוסף שנתגלגל הדבר וירדו אבותינו למצרים.

ספורנו

דברי ראובן לאחר המכירה

מדוע רצה ראובן מלכתחילה להגן על יוסף?

הרגתם את יוסף, **אם כן שמא גם לי תעשו כן שלא תחזור לי הבכורה.** ויכול להיות שמחמת יראה זו רצה ראובן להצילו מעיקרא.

כלי יקר

ממה חשש ראובן וכיצד הפיגו את דעתו?

חשב ראובן כי מצד היותו הבכור אותו יטריח אביו לחפש אחריו מסוף העולם עד סופו. ואם היה בבור היה מביאו מת – "חיה רעה אכלתהו". מה שאין כן עכשיו, אנה ילך מרוחות העולם לבקשו. ושחטו שעיר ובזה סלקה לה טענת ראובן.

אור החיים

מה רצה ראובן וממה חשש?

ומה שהזמין ה' את המדיינים היה בשביל שלא יקחהו ראובן.

ראובן היה עמהם באותה עצה והתרחק גם כן עם יתר האחים ושיער בעצמו שיוכל לשוב אל הבור טרם שיגיעו הישמעאלים לשם.

הילד איננו ולא נודע מי לקחו. כי בודאי ישלח אותו אביו לבקשו.
מלבי"ם

ממה חושש ראובן?

אמר שהוא אינו אלא ילד ואינו חייב עונש כלל.
ואני שעל פי דברי נשלך לבור ונאבד ואילו לא נשלך לבור הרי לא היה מניח להורגו ולמוכרו
בשום אופן. אבל עתה שעל פי עצתי יצאה קלקלה זו. **לאיזה מקום אהיה גולה כדין הורג**
בשוגג?
הנצי"ב

בכי יעקב

מדוע אין הילדים מגלים ליעקב את האמת וחוסכים בצער?
אך מדוע לא קם איש לרכך את הפצע? מדוע לא גילו לו: "עוד יוסף חי"?
התשובה: **שכן זו היתה אכזריות כפולה ומכופלת. ילד שטורף איננו אבוד בהכרת ההורים, אך**
ילד שיצא לתרבות רעה, הרי הוא יותר מאבוד.
אם לא ביקשו להוסיף על הצער אלף מונים, הרי היה עליהם להחריש, עד בוא היום ויוסף
ישוב אליהם. והשמחה על החוזר ועובדת החזרה עצמה, ימתיקו בעיניו גם את הפשע
שבוצע. כך – עוד עשרה בנים היה משכל ברגע אחד.

רש"ר הירש

מדוע בכה יצחק ולא התאבל?

יצחק היה בוכה מפני צרתו של יעקב, אבל לא היה מתאבל שהיה יודע שהוא חי.
מדרש מובא ברש"י

אבלותו הגדולה של יעקב?

קיבל עליו אבלות לכל ימיו מפני שאירעה התקלה על ידו ששלח יוסף אל אחיו.
ספורנו

יעקב בכה ולא אחיו

אור החיים

מה תמה יעקב ומה היתה מסקנתו?

יעקב הביע שתי פליאות:

1. שגם אם נענש על ידי חטא לא היה ראוי שחיה רעה אכלתהו.
 2. אין חיה רעה מושלת באדם עד שנדמה לה כבהמה.
- וכן תמה אם נשאר כתונת הפסים שלמעלה איה הכותנת שלמטה?
ודאי טרופ טורף על ידי בעלי בחירה.

על שם מי המכירה?

סיים הסיפור שלא אחיו מכרוהו רק המדיינים, שהם הוציאוהו מן הבור והם עיקר המוכרים שעל
ידי שמכרוהו להישמעאלים היה כדי שיוליכוהו למצרים. כי הם לא הלכו למצרים. ונקרא על שם
שהם מכרוהו אל מצרים היינו שיוורידוהו למדינת מצרים.
מלבי"ם

מה היתה תמיהתו של יעקב?

חזר ואמר כמתמיה על זה שהרי הוא שיער שיוסף בטוח להנצל אפילו מאנשים רעים ומכל שכן
מטריפת חיות שאינם בעלי בחירה. והנה לא לבד מאנשים נטרף אפילו מחיה רעה נטרף יוסף.
הנצי"ב

השוואת פעולות הבכורים

מבין האחים מוזכרים רק שלושה בהרחבה כאשר שאלת מנהיגות ההמשך של בית ישראל עומדת
על הפרק. מה משותף? מה שונה?
מהי מידתו של כל אחד ומה ניתן ללמוד ממנה על תכונותיו?

ראובן	יהודה	יוסף	
1. בלבל יצועי אביו 2. הדודאים	תמר	אשת פוטיפר	המקרה
ממקרה 1 ליד הולדת בנימין ממקרה 2 ליד הולדת יששכר את שני בני תמית	2 בנים פרץ וזרח	2 בנים אפרים ומנשה	ילדים
וישמע ראובן ויצילהו לא נכנו נשליך לבור ויד אל תשלחו בו אני אנא אני בא	מציע את מכירת יוסף וידינו אל תהי בו אנוכי אערבנו	הושלך לבור ונמכר (פעמיים ?)	במכירת יוסף
וישמע ישראל		ואביו שמר את הדבר	תגובת יעקב
אחרי מיתת רחל מעשה בלהה	אחרי מיתת בת שוע מעשה תמר		תיזמון
	שכחת יהודה את תמר	שכחת שר המשקים את יוסף	שכחה
דרך אפרת	דרך תמנתה		דרך
ויקרא את בגדיו-במכירת יוסף	הסרת הבגדים	הסרת הבגדים – אשת פוטיפר	הבגדים
	סימני מלכות חותם פתילים מטה	סימני מלכות – יוסף משנה למלך – מרכבת המשנה וכו'	סימני מלכות
בלהה 1. וילך ראובן 2. וישכב 3. וישמע ישראל דודאים 1. מציאתם 2. המסחר בין האמהות 3. יעקב בא ללאה	שלבים 1. נישואין 2. המעשה 3. הגילוי	שלבים 1. ההצעה 2. המקרה 3. הסיפור	השלבים
אז חיללת יצועי עלה	מטרף בני עלית	וישטמהו בעלי חיצים	בברכות יעקב
1. הלוא אמרתי לכם אל תחטאו בילד 2. את שני בני תמית	מבקש מאביו רשות 1. להוריד את בנימין 2. ניגש אל יוסף ו"שובר" את ליבו		התייחסות למכירת יוסף

בראשית

התייחסות יוסף לאחיו	הבכור כבכורתו	1. ויבוא יהודה ואחיו 2. ויאמר יהודה הננו עבדים	
שליחות	נשלח לבקר את אחיו על ידי אביו	נשלח גושנה לפני משפחתו על ידי אביו	
התגלות	מתגלה לאחיו לאחר הגעת בנימין	מתגלה לתמר אחרי שמראה את הסימנים	
משתמש בעוזר	בהטמנת הגביע	בחיפוש תמר	
מהצומח	שיבולים		דודאים
מהחי	פרות / עוף אוכל מהסלים	גוזזי צאנו / שולח גדי עיזים לתמר	
נעלם ממנו דבר (נתק)	1. נשכח בבית הסוהר 2. מאביו	1. בין המעשה והגילוי שזה תמר 2. בין התאלמנותה לבין נישואיה	
הזכרת האישה	אסנת בת פוטיפרע	בת שוע תמר	
משימות האבא	קבורה בארץ ישראל ראית שלום האחים	להביא מזון ממצרים להכין את הדרך בגושן	
מדבר אל אחיו	בחלומות במצרים	במכירת יוסף	במכירת יוסף
משא ומתן	כשבנימין נתפס עם הגביע	עם תמר קודם המעשה	בין רחל ולאה על הדודאים
דיבור ישיר עם האבא	בחלום השני במצרים	לוקח אחריות על בנימין	מנסה לקחת אחריות על בנימין
ראה	רואה כל מאומה	ויראה יהודה	כשנולד אמרה אמו-ראה ה' כי שנואה
טבח - שחיטה	עם האחים – טבח טבח	שחיטת השעיר לאכר הצעת יהודה על מכירת יוסף	
שדה	העומרים בשדה		הדודאים בשדה
דרישת אישה	אשת פוטיפר	תמר	רחל מלאה את הדודאים. ולאה מיעקב שיבוא אליה
לקיחת אח	ניטל שמעון מאחיו	ניטל שלה מתמר	ניטל בשעת המכירה מאחיו

בראשית

לחם	שימו לחם	וישב לאכול לחם	
-----	----------	----------------	--

שלושתם נמדדו בדברים הקשורים לנשים. שלושתם ספגו בושה, יוסף ויהודה מנשים וראובן מאביו. שלושתם שתקו ולא סיפרו לאביהם על מכירת יוסף.